

1996. – 512 с. **6.** Пахарев А. Хамелеономания властных элит в условиях переходных политических систем // Сучасна українська політика. Політики і політологи про неї. – К.; Миколаїв: Вид-во МДГУ ім. П.Могили, 2005. – С. 235 – 244. **7.** Пахарев А. Політичне лідерство: историко-політологічний контекст і сучасне становище: Автореф. дис... д-ра політ. наук. – Київ, 2003. – 32 с. **8.** Серрі Р. Яка ти, незалежна Україно? – Київ: Задруга, 1998. – 178 с. **9.** Якименко Ю., Жданов І. Україна у ХХІ столітті: виклики для політичної еліти // Дзеркало тижня. – 2003. – 15 листопада. – С. 8-9.

УДК 324

ЗОВНІШНІ ВИКЛИКИ ДЛЯ ПОЛІТИЧНИХ ЕЛІТ УКРАЇНИ

Віктор Посєдинок,

молодший науковий співробітник

Інституту політичних і етнонаціональних досліджень

ім. І.Ф. Кураса НАН України

У статті розглянуто зовнішньополітичні орієнтації головних претендентів на посаду президента України: В. Ющенко, Ю. Тимошенко, В. Януковича. Проаналізовано вплив на виборчий процес в Україні основних геополітичних акторів: Європейського Союзу, Російської Федерації, Сполучених Штатів Америки.

Ключові слова: *вибори, політична еліта, геополітика, Росія, США, зовнішня політика України.*

The article studies foreign policy orientations of the main presidential aspirants of Ukraine: V. Yushchenko, Y. Tymoshenko, V. Yanukovych. The influence of the chief geopolitical actors – the European Union, the Russian Federation, the United States of America – over Ukrainian election process is analyzed.

Keywords: *election, political elite, geopolitics, Russia, USA, foreign policy of Ukraine.*

Українське суспільство, насамперед – політичні еліти, перед виборами президента України-2010 опинилось у точці, в якій були сконцентровані усі суспільно-економічні, внутрішньо- та зовнішньополітичні проблеми, що накопичувалися і поглиблювалися протягом останніх п'ятьох років. Проекти їх вирішення мали лягти в основу передвиборчих програм. Тому важливо дослідити зовнішньополітичні орієнтації кандидатів на головну посаду в

державі, а також вплив ЄС, Росії та США на виборчий процес в Україні.

Геополітика і місце України в ній за останні роки зазнали системних змін – світ перестав бути однополюсним. Власні претензії на світове панування висловили і Росія, і Китай, і Індія. Тому колишній гегемон США на чолі з новим президентом Б. Обамою змушений змінювати акценти й аспекти зовнішньої політики. Щоб отримати підтримку Росії в гострих для США питаннях (наприклад, щодо Афганістану), Америка змушена враховувати інтереси РФ у «ближньому зарубіжжі» [2, с. 412]. Тобто традиційна для США «політика канонерок» змінилась на формування світової системи на принципах soft power («м'якої сили»: економічного та культурного впливу) [12, с. 10]. На думку політолога В. Кулика, для діалогу Вашингтон – Київ це означатиме зміну акцентів у бік відкладення кінцевого рішення «українського питання» на далеку перспективу. «Україна не входить навіть у топ-20 зовнішньополітичних інтересів Вашингтона», – зазначає В. Кулик [3].

Західний сусід України – Європейський Союз – переживає структурну кризу, що зумовлює невизначеність подальшої стратегії розвитку. Можна констатувати, що взаємовідносини нашої країни та Західної Європи після виборів президента України 2004 року зазнали значної корекції: ЄС перейшов від захоплення подіями «помаранчевої революції» до стриманого неприйняття «помаранчевої» політичної еліти через її нездатність не лише впроваджувати економічні та суспільно-політичні реформи європейського стандарту, а й через постійну політичну нестабільність в Україні, що зумовлювалась антагоністичними настроями всередині самої «помаранчевої» еліти. При цьому протистояння Президента В. Ющенка і Прем'єр-міністра Ю. Тимошенка виносилися українськими політиками на розсуд європейської спільноти, вимагаючи від останньої виступати у ролі арбітра.

Паралельно перманентні газові конфлікти України та Росії створювали додаткову напругу у відносинах України та ЄС. Зокрема, президент Європарламенту Є. Бузек заявив у інтерв'ю Deutsche Welle, що він розчарований відсутністю прогресу у наближенні України до стандартів Європейського Союзу, а також, що ЄС прагне більше не відчувати проблем з отриманням газу взимку [1]. Президент Центру європейської політики в Брюсселі А. Міссіролі в інтерв'ю польському виданню Dzienik Gazeta Prawna заявив, що у питаннях членства в ЄС Україна далеко позаду Туреччини, а ініціатива «Східне партнерство» реально не наближає країни колишнього СРСР до Євросоюзу [10].

Східний сусід України – Росія – останніми роками також артикулювала політичні прагнення до повернення статусу

наддержави. Пріоритетним у новій концепції національної безпеки РФ, затвердженій президентом Д. Медведєвим, є взаємовідносини Росії з країнами СНД. Між Україною та Росією останні 5 років відбувалось певне протистояння – під гаслами збереження державницьких інтересів та особистої антипатії між президентами обох держав. Націоналістичний ухил, реалізований у внутрішній та зовнішній політиці Президентом України В. Ющенком, викликав у Кремлі хвилю антиукраїнської риторики та дій, які завдяки російським ЗМІ сформували у росіян негативний образ України (табл. 1) [4].

Таблиця 1

Як би Ви оцінили теперішні відносини між Україною та Росією?¹

	Травень 2001 р.	Жовтень 2004 р.	Серпень 2006 р.	Серпень 2008 р.	Січень 2009 р.
Дружні	7	8	3	1	1
Добрі, добросусідські	18	22	9	2	1
Нормальні, спокійні	31	38	27	12	7
Проходні	27	19	35	36	20
Напружені	12	8	19	36	48
Ворожі	1	2	2	10	19
Важко відповісти	4	4	5	3	4

¹ 23-27 січня 2009 року Аналітичний центр Юрія Левади («Левада-Центр») здійснив репрезентативне опитування 1600 росіян у 128 населених пунктах 46 регіонів країни. Розподіл відповідей на запитання цього дослідження наводиться у відсотках від загальної кількості опитуваних з даними попередніх опитувань. Статистична похибка подібних опитувань не перевищує 3%.

Слід також зазначити, що виборчий процес 2010 року в Україні проходив не лише під впливом внутрішньополітичної боротьби претендентів на посаду президента України. Кандидати прагнули здобути підтримку в основних зовнішньополітичних акторів: Євросоюзу, Росії та США, трансформували її в голоси українського електорату. Така технологія в Україні стала можливою, адже суспільство після виборів 2004 року залишилось ментально розколотим (умовно на Схід, Центр-Захід і Крим) у своїх зовнішньополітичних електоральних уподобаннях. Більшість населення також прагнуло зміни зовнішньої політики держави (табл. 2, 3) [8, 9].

Таблиця 2

Який напрямок зовнішньої політики має бути пріоритетним для України? (регіональний розподіл)²

Країни	Захід	Центр	Південь	Схід
Відносини з країнами ЄС	65,5	40,7	20,9	21,5
Відносини з Росією	9,1	36,6	55,6	58,1
З іншими країнами СНД	3,7	9,2	5,6	10,8
Зі США	1,0	0,3	1,3	0,8
З іншими країнами	4,2	1,7	3,6	1,5
Важко відповісти	16,4	11,5	12,9	7,4

² Дослідження проведене соціологічною службою Центру Разумкова з 31 січня по 5 лютого 2008 року. Було опитано 2017 респондентів віком від 18 років у всіх областях України, Києві та АР Крим за вибіркою, що репрезентує доросле населення за основними соціально-демографічними показниками. Опитування здійснювалося у 129 населених пунктах (із них 75 міських та 54 сільських поселень). Теоретична похибка вибірки (без урахування дизайн-ефекту) не перевищує 2,3% з імовірністю 0,95.

Таблиця 3

Яким чином змінювався міжнародний імідж України? (динаміка, 2006 – 2008)³

	Грудень 2006	Грудень 2007	Грудень 2008
Покращився	17,6	12,9	1,6
Погіршився	26,7	35,5	72,1
Не змінився	40,5	36,9	17,6
Важко відповісти	15,1	14,7	8,6

³ За результатами дослідження, проведеного соціологічною службою Центру Разумкова.

Наведені в таблицях данні свідчать про неприйняття більшістю українців зовнішньополітичних дій Президента й Уряду, а також окреслюють зовнішньополітичні орієнтири населення ментальних центрів України перед президентськими виборами-2010. Політичні лідери, електоральна підтримка яких географічно розподілена на Захід – Центр та Схід – Крим, розпочинаючи виборчий процес, урахували ці тенденції для мобілізації свого електорату.

Очільник опозиції В. Янукович, який позиціонував себе як прибічник повернення добросусідських і партнерських взаємовідносин з Росією, в своїй передвиборчій програмі окреслив такі зовнішньополітичні орієнтири: «Враховуючи сучасні геополітичні реалії, переконаний у тому, що позаблоковий статус

України є ключовим елементом національної безпеки, гарантом піднесення її міжнародного впливу і авторитету. Відновлю дружні та взаємовигідні відносини з Російською Федерацією, країнами СНД, забезпечу стратегічне партнерство зі США, ЄС, країнами «великої двадцятки» [5].

Цей курс продовжує політику «багатовекторності», яку проводив Президент Л. Кучма, що давало змогу останньому отримувати певні «бонуси» у вигляді вигідних газових контрактів з РФ, співпраці з ЄС у рамках діалогу Україна – ЄС, а також тримати баланс між центрами геополітичного впливу на Україну.

Президент В. Ющенко, намагаючись вийти з-під впливу Росії, про що йшлося раніше, продовжив цей тренд і у передвиборчій програмі. «Моя мета – членство України в ЄС. У непростих умовах Україна зберігає суверенітет і територіальну цілісність. Разом з європейськими сусідами ми будемо зміцнювати євроатлантичну систему колективної безпеки. Україна залишається вірною своїм зобов'язанням і добиватиметься взаємності від держав-партнерів. Чорноморський флот Російської Федерації буде виведений з України до 2017 року відповідно до Конституції України та укладених угод» [6].

Можна зробити висновок, що програма В. Ющенка максимально артикулює інтереси західноукраїнського електорату. Окреслено певний вектор: Україна виходить із зони впливу РФ і максимально інтегрується не лише у систему Європейської спільноти, а й в інші системи колективної безпеки, передусім НАТО.

Кандидат на президентську посаду Ю. Тимошенко у передвиборчій програмі, окрім проголошення вступу до ЄС і дружніх відносин з Росією та країнами, що входять до СНД, усі питання, що мають конфліктне забарвлення, оминула. «Коли ми побудуємо Європу в Україні, Україна стане членом Європейського Союзу. В основу дружніх відносин із Росією та іншими країнами СНД покладемо потенціал існуючої кооперації та взаємовигідного економічного співробітництва. Приєднання України до будь-яких систем колективної безпеки вирішуватиметься лише на референдумі» [7].

Цей аспект свідчить про намагання Ю. Тимошенко максимально об'єднати зовнішньополітичні прагнення усього українського електорату для його мобілізації під час виборчого процесу.

Розглянувши передвиборчі програми претендентів на посаду президента України, ми бачимо, що зовнішньополітичний вектор останніх відповідає запитам їхнього електорату та інтересам бізнес-структур, які фінансували кандидатів. Як відомо, великий бізнес Сходу України зацікавлений у співпраці з Росією, а бізнесмени Заходу України, які історично співпрацюють із Європою,

орієнтуються на неї. Лідер опозиції В. Янукович, прихильники якого мешкають на сході України та у Криму, зробив акцент на відновленні дружніх стосунків з РФ. Президент В. Ющенко, якого підтримують виборці Західної України, проголосив курс включення України до західноєвропейських інституцій. Прем'єр-міністр Ю. Тимошенко, прагнучи зібрати голоси виборців по обидва боки Дніпра, у виборчому процесі поєднала прагнення електорату Сходу і Заходу України.

Передвиборча риторика кандидатів напевне засвідчила прагнення політичних еліт не до їхнього гуртування та об'єднання ними населення України, а про подальшу дезінтеграцію як усередині самої еліти, так і в суспільстві. Водночас, аналіз напрямів зовнішньої політики, що були запропоновані основними кандидатами на президентську посаду, засвідчує, що окрім загальних фраз та набору векторів жоден кандидат не спромігся сформулювати механізми реалізації проголошених пріоритетів.

Можемо припустити, що одним із факторів перемоги на виборах-2010 В. Януковича стала кількість проросійські налаштованого електорату. Новообраний президент, як виразник східноукраїнської регіональної ідентичності та очільник політичної еліти Сходу України, починаючи пошук відповідей на зовнішньополітичні та зовнішньоекономічні виклики, перераховані вище, має враховувати щонайменше три групи інтересів:

1. У гуманітарній сфері власного електорату: послаблення націоналістичних тенденцій всередині держави, вирішення питання щодо статусу російської мови тощо.

2. Об'єднання політичних еліт і суспільства заради концентрації сил для подолання негативних наслідків економічної кризи і максимального нівелювання регіонально-ціннісних протиріч усередині країни.

3. Інтереси бізнес-еліти: налагодження економічної співпраці з ЄС та РФ – пошук ринків збуту та покращення бізнес-клімату в країні.

При цьому Президент України змушений буде діяти в жорстких межах зовнішньополітичної матриці, зумовленої пошуком балансу інтересів між Європою та Російською Федерацією. З одного боку – наближення до європейських цінностей, з іншого – отримання максимальної економічної вигоди від співпраці з північним сусідом. Тобто В. Янукович і політичні еліти країни повинні знайти «... адекватне місце держави у загальній траєкторії глобалізаційного цивілізаційного розвитку» [11, с. 233].

Аби вирішити це питання, політичні еліти повинні усвідомити необхідність власної трансформації. Логіка їхньої поведінки, «коли прихід до влади в державі розглядається як засіб збереження

бізнесу, а збереження держави – як умова власної суверенності, тобто звільнення від зовнішнього контролю» [2, с. 438], не має права більше існувати. Адже вона стоїть на заваді модернізаційним реформам і унеможливує існування Української держави як суверенного актора в регіональному та світовому вимірі.

1. Бузек про зближення України з ЄС: я дуже розчарований [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dw-world.d/dw/article/0,,4996652,00.html>. – Назва з титул. екрану. **2.** Дергачов О. П. Партнерський потенціал України: становлення і реалізація / Дергачов О. П. – К.: Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2009. – 496 с. **3.** Кулик В. Внешняя политика Обамы. Украина как неприоритетный партнер [Электронный ресурс] / В. Кулик. – Режим доступа: <http://politics.in.ua/index.php?go=News&in=view&id=11365>. – Загл. с титул. екрана. **4.** Мониторинг общественного мнения населения России [Электронный ресурс]: Основные результаты опросов, февраль 2009 / Проект Аналитического центра Юрия Левады. – 27.01.2009. – Режим доступа: <http://www.levada.ru/press/2009013001.html>. – Загл. с титул. екрана. **5.** Передвиборчі програми кандидатів у президенти України на виборах 2010 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.president2010.org/candidate/yanukovich/program>. – Назва з титул. екрану. **6.** Передвиборчі програми кандидатів у президенти України на виборах 2010 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.president2010.org/candidate/yuschenko/program>. – Назва з титул. екрану. **7.** Передвиборчі програми кандидатів у президенти України на виборах 2010 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.president2010.org/candidate/timoshenko/program>. – Назва з титул. екрану. **8.** Результати соціологічного дослідження Центру Разумкова [Електронний ресурс]: Зовнішня політика. – Режим доступу: http://www.razumkov.org.ua/ukr/poll.php?poll_id=119. – Назва з титул. екрану. **9.** Результати соціологічного дослідження Центру Разумкова [Електронний ресурс]: Зовнішня політика. – Режим доступу: http://razumkov.org.ua/ukr/poll.php?poll_id=183. – Назва з титул. екрану. **10.** Сегодня никто не говорит о членстве Украины в ЕС даже в далекой перспективе [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://cenzor.net.ua/go/offer--ResourceID--141701>. – Загл. с титул. екрана. **11.** Шайгородський Ю. Ж. Цивілізаційний розвиток України в контексті глобалізації // Сучасна українська політика. Аналітичні доповіді Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України. [за ред. Ю.А. Левенця].

– К.: ІПіЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2009. – 448 с. **12.**
Цыганков П. Л. Россия в формирующемся миропорядке: ресурсы и внешнеполитический статус / П. Л. Цыганков // Вестник МГУ.
– Серия 18: Социология и политология. – 2009. – №3. – С. 6-11.

УДК 324:316.774

ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРНЕТУ У ВИБОРЧИХ КАМПАНІЯХ КАНДИДАТІВ У ПРЕЗИДЕНТИ УКРАЇНИ

Олександр Щербаков,
здобувач кафедри політології
філософського факультету
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

Досліджуючи особливості використання інтернет-технологій окремими кандидатами у президенти 2010 року, автор статті здійснив спробу оцінити перспективи поширення популярності веб-кампаній в Україні, а також виявити причини їх неефективності на останніх виборах. Окреслено здобутки та помилки, допущені в онлайн-кампаніях кандидатів, і виявлені специфічні національні фактори, що впливають на ефективність веб-кампаній.

Ключові слова: Інтернет, виборча кампанія, веб-кампанія, онлайн-кампанія, вибори.

Researching features of using the Internet technologies by different candidates during presidential elections in 2010, this article carries out an attempt to estimate the prospects of distribution of popularity of web-campaigns in Ukraine and to reveal the reasons of their inefficiency on the last elections. Some achievements and errors made in different online campaigns were examined. The influence of specific national factors on efficiency of web-campaigns was also outlined.

Keywords: the Internet, election campaign, web-campaign, online campaign, election.

Після перемоги Барака Обами на президентських виборах США 2008 року та висвітлення всіма можливими ЗМІ ролі, яку відіграли в його кампанії інтернет-технології, у жодного експерта в Україні не залишилось сумніву, що аналогічні стратегії будуть відображені у вітчизняній практиці 2009-2010 років.